

SULTAN AHMED III. DEVRİ HÂDİSELFRİNE ÂİD TARİH MANZÛMELERİ

H. İpekten — M. Özergin

Divân edebiyatının bedi' san'atlerinden biri olan, arap harflerinin tekabül eden rakamların hesaplanması suretiyle istenilen bir tarihi lâfzen bildirme san'atine «san'at-i cümmel», «ebced hesabı» veya «tarih düşürme» denir. Edebiyatımızda XV. asırdan beri kullanıla gelen ve önceleri tek kelime ve terkiblere inhisar ettiği halde¹, bilhassa XVI. asırdan itibaren manzum olarak, mısra ve beyitler halinde türlü şekilleriyle kullanılmaya başlayan bu san'at, gittikçe inkişaf ederek, XVIII. ve XIX. asır şairlerinin hemen hepsi tarafından denenmiş, türlü şekilleriyle kullanılmış, kemâlini bulmuştur. Edirneli Nazmî², Bursalı Haşimî³ ve nihayet

¹ Harflerin rakamlarla değerlendirilmesi arap harflerinden çok eskidir, İbrani-arâmî menş'elerine kadar iner (*İslâm Ansiklopedisi*, Ebced mad.; Vâmık Şükürü, *San'at-ı tarih*, Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri nr. 49/251, vrk. 10). Bu değerlerle, bedi'i bir san'at halinde, belli bir tarihi ifade etmek usulü ise daha yenidir. İlk arap bedi' kitaplarında cümmel san'atına dair bir bahis yoktur. Bu san'at ilk def'a farsca eserlerde görülmeye başlamıştır (Sahhaflar Şeyhi-zâde Es'ad, *Şahidü'l-müvevrihin*, Millet Ktb. Ali Emiri, Tarih 362, 363, vrk.9a). Cevdet Paşa, tarih düşürme san'atının ilk def'a Hafız-ı Şirazi'nin ölümüne *عاشق مصلي* (791) tarihinin düşürülmesi ile başladığını ifade eder görülüyorsun da (*Beldgat-ı Osmanije*, 4. tab'. İstanbul 1310, s. 163) bizzat Hafız-ı Şirazi'nin yazdığı *رحمت حق* (756) *اميد جود* (764) *ميدو پيشي* (770) tarihleri divanında mevcuttur (*Divân-ı Hafız*, Kasım Gani ve Muhammed Kazvinî neşri. Tahran 1320 (1360), s. 369, 363, 374).

² Edirneli Nazmî (ölm. 962/1554-55)'nin 300'den ziyade tarihi vardır. Prof. Fuad Köprülü, *Divân-ı türki-i bastı* (İstanbul 1928)'de 945-952 yılları arasındaki hadiseler için söylenmiş olan bu tarihlerden bir kısmının listesini vermiştir (S. 56, not).

³ Bursalı Haşimî (ölm. 10 37/1627-28) pek fazla tarih yazmış şairlerimizdendir. Divanının yarısını tarih manzumeleri teşkil eder. (Üniversite ktb. T. Y. 256; Sö-

Şakir Bey⁹ tarafından müştereken toplanmış kaside ve tarihleri ihtiva eden bir mecmu'a esas olarak alınmıştır. Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan (Halet Efendi No. 763) bu mecmu'ada tabiatıyla yalnız padişah ve sadrâzamla alakalı hâdiseler; yeni yıl tebrikleri, şehzâdegân velâdet ve sünnetleri, sadâret ve vezâret tebrikleri, sulh akidleri, fetihler, muhtelif binaların inşa ve tâmir tarihleriyle, yine muhtelif vesilelerle sunulmuş kasideler toplanmıştır. Mecmu'a'nın ilk kısmı (390 varak, 1136 yılına kadar olan tarihler) Fâiz, mütebaki kısmı Şakir'in kaleminden çıkmıştır¹⁰. Yazmanın ilk varâğındaki devrin tanınmış mühürçülerinden Rahmi'nin imzasını ve "من مواجب الكرم الى عبده الفقير كنج محمد إيشا زاده الحاج إبراهيم" yazısını havi mühürden ve metnin başladığı ilk varakdaki "من مواجب الكرم الى عبده الفقير كنج محمد إيشا زاده الحاج إبراهيم" yazısından, mecmu'anın İbrahim Paşa'nın torunu ve Genç Mehmed Paşa'nın oğlu Hacı İbrahim Efendi'ye¹¹ aid olduğu anlaşılıyor.

Eser, hayli hacimli bulunmasına rağmen, mevcut tarihlerin -çok sathî bir tedkikle dahi- gerek padişah ve sadrâzama takdim edilmiş tarihlerden ancak bir kısmını teşkil ettiği görülüyor. Meselâ 1128, 1130-1137, 1139 yıllarına aid yeni yıl tebrik tarihleri bulunmadığı gibi, İbrahim Paşa'nın kaymakamlığı için düşürülmüş 10 aded tarihe karşı sadâret tebriki için ancak bir tarih manzumesi mecmu'a'ya alınmıştır. Nedim, Küçük Çelebi-zâde Âsım, Seyyid Vehbi, Raşid gibi fazlaca tarih söylemiş şâirlerin divanlarında bulunan manzumelerden bir çoğu mecmu'a'ya girmemiştir. Eserde oldukça karışık bulunan tarihler, burada kronolojik bir sıraya göre tertib edilmiş, tarihleri hesaplanmış ve aid oldukları vak'aları hakkında kısaca izahat verilmiş, bibliyografya gös-

⁹ Gümrükçü Hüseyin Paşa-zade Vak'anüvis Hüseyin Şakir (ölm. 1157/1744), İstanbul'dur. İlimiye mesleğinden olup müderrisliklerde bulunmuş, Mustafa Sâmî Efendi'den sonra resmî vak'anüvis olmuştur. Halep mollası iken öldü. Ta'lik yazmalarındadır (Sâlim, *Teskire*, s. 870; Safaî, *Teskire*, vrk. 174; Fatin, *Teskire*, s. 207; Müstakim-zâde, *Tuhfe-i hatattin*, S. 628).

¹⁰ Yazmanın tavsifi: Kitap ölç. : 26,5×18,5 (19×9) sm.; satır : 14-17; yazı : ta'lik; kâğıt : muhtelif renklerde Avrupa kâğıdı, fihrist kâğıdı beyaz ahırli; cild : şemseli, miklepli kahverengi meşin. 24 varak fihrist ve 685 varak metin kısmını ihtiva eden mecmu'a'nın başında «Cennet-mekân firdevs-âşiyân Sultan Ahmed Han için hazretlerine ve vezir-i âzamı merhum İbrahim Paşa hazretlerine asırlarında olan şu'arânın arz ettikleri kasaid ve tevârihtir. Emirleriyle Fâiz Efendi ve Şakir Beyefendi'ye cem' ve tahrir ettirdikleri mecmu'a-i nefisedir» yazısı vardır.

¹¹ bk. M. Süreyya, *Sticill-i Osmanî* IV, s. 250. Genç Mehmed Paşa mad.

terilmiştir. Manzumelerin tarih beyitleri -tamiyeleri varsa, tamiyeleri ihtiva eden beyitlerle beraber- alınmış, şiirin kaçınıcı beyti olduğu ve mecmu'ada hangi varakta bulunduğu işaret edilmiştir. Ayrıca divan sahibi şâirlere aid tarihler divanlarında mevcut ise, yerleri tesbit edilmeğe çalışılmıştır.

Bu yazının hazırlanmasında teşvik ve pek faydalı yardımlarını gördüğümüz muhterem Prof. Cavid Baysun'a teşekkürü, ödenmesi elzem bir borç biliriz.

1128, 16 şevval (2 kasım 1716) : Mirâhûr-ı evvel İbrahim Ağa'nın vezir Yusuf Paşa yerine vezâret rütbesiyle. "Rikâb kaimmekamı" tayin edilmesi (Râşid, *Tarih*, İstanbul 1282, IV, 292; İ. H. Danişmend, *Osmanlı tarihi kronolojisi*, İstanbul 1955, IV, 10).

Avfî	15. Sâhibin buldı mesned-i 'âlf Buldı el-hakk makamın İbrahim (صاحب بولدی مسند عالی) (بولدی الحق مقامن ابراهيم) 1149 ? (vrk. 11b-12a)
Dürri	25. Cümle 'âlem şâd olup Dürri dedi tarihini Oldı İbrahim Paşay ceri-i kaimmekam (اولدی ابراهيم پاشای جری قائم مقام) (vrk. 12a-18a)
Hâsim	43. Cevher-i küll söyledi tarihini Basdı vezâretle rikâba kadem (باصدی وزارتله ريكابه قدم) (vrk. 29a-80b)
Hâsim	35. 'Âlem-i bâlâda tahrir etdiler tarihini Oldı İbrahim Paşa mansıbı kaimmekam (اولدی ابراهيم پاشا منصبي قائم مقام) (vrk. 28a-29a)
İlmî	13. Du'a edüp dedim tarih-i câh u 'izzetin İlmî İçin âsân u câhın meymenetli eyleye Vehhâb (ايشك آسان وجاهك ميمنتلي ايله وهاب) (vrk. 7a-7b)

- 138 H. İPEKTEN — M. ÖZERGİN
- Musîb** 28. Eyledim ta'zîm u tekrîm ile tarihin Musîb
Oldı İbrahim Paşa sa'd ile kaîmmekâm
(اولدی ابراهیم پاشا سعد ایله تا تمقام) 1117+11=1128*
(vrk. 6b - 7a)
- Na'tî** 17. Böyle tarih bir düşer Na'tî
Buldı kaîmmekâmın Ahmed Han
(بولدی تا تمقامن احمد خان) 1129-1=1128
(vrk. 8b - 9a)
- Nedîm** 22. Verüp meydanın İbrahim Paşa edhem-i 'azmın
Rikâba yemn u câh u şân ile kaîmmekâm oldı
(و پروپ میدان ابراهیم پاشا ادھم عزمک) 1128
(رکا به یمن و شان ایله تا تمقام اولدی) 1128**
(vrk. 7b. - 8b; Halil Nihad, *Nedîm divanı*, İstanbul 1940,
66; A. Gölpinarlı, *Nedîm divanı*, İstanbul 1951, 151).
- Râşid** 20. Dediler Râşid bizimidir müjde ver tarihini
Oldı İbrahim Paşa'n âsaf-ı kaîmmekâm
(اولدی ابراهیم پاشا آصف تا تمقام) 1128
(vrk. 2b - 3a; Râşid, *Divan*, Üniversite Ktb. T. Y. 414,
vrk. 63b).
- Sa'dî** 27. Hamd-ı bî-badd ile Sa'dî söyledi tarihini
Sâhibin buldı makamında rikâb-ı serverî
(صاحب بولدی مقامنده رکا ب سروری) 1142 ?
(vrk. 13a - 14a)

1129, 1 muharrem (16 aralık 1716): Yeni yıl tebriki.

- Sa'dî** 52. Yazıldı hame-i kudretle çarha bu tarih
Mübârek ola şâhînsâha mâh-ı sâl-i cedîd
(مبارک اوله شاهنشاه ماه سال جدید) 1129
(vrk. 26a - 27b)

* İlm-i nücûmda, Sa'd yıldızları olan Müşteri 2. felekde, Şems, 4. felekde, ve Zühre 5. felekde gösterilir. Üçünün toplamı 11 rakamını veriyor.

** A. Gölpinarlı bu mısra'ı 1103 hesaplamışsa da (*Nedîm divanı*, s. 151); bu tarihin 1128 çıkması lâzımdır.

1129, 18 muharrem (2 ocak 1717): Şehzâde Mehmed'in doğumu. Sultan Ahmed III. in oğlu Şehzâde Mehmed, aynı adı taşıyan 4. şehzâdedir, 29. rebi'ülevvel 1170 (2 ocak 1756) de katledilmiş, Yeni Cami türbesine defnedilmiştir. (A. D. Alderson, *The structure of the Ottoman Dynasty*, Oxford 1956, Table XLI. (nr. 742); M. Süreyya, *Sicill-i osmanî* İstanbul 1308, I, 71; J. de Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman*. Paris 1839. XIII, Tables généalogiques'de ise doğum tarihi safer 1129/ocak 1717 olarak gösterilmiştir).

- Feyzî** 15. Derûna bi'l-bedâhe düğdi bir şevk ile tarihi
Mehemmed nûr-ı 'alem verdi Sultan Ahmed'e Bari
(محمد نور عالم وردی سلطان احمده باری) 1130-1=1129
(vrk. 23b - 24a)

- Musîb** 25b. Hurûf-ı cevherin bir mısra'ın etmiş iken nihân
26. Gelüp hâtîf beşâretle dedî tarihini ol dem
Kadem basdı cihana müjde şehzâde Mehmed Han
(قدم بصدی جهانه مزده شهزاده محمد خان) 1129
(vrk. 24a - 25a)

- Na'tî** 2. Sad müjde cihana basdı yûma ile pâ
Şehzâde Mehmed ibn-i Sultan Ahmed
(شهزاده محمد ابن سلطان احمد) 1129
(vrk. 25a)

- Sa'dî** 25. Yazıldı ibtida'ı besmeleyle arşa bu tarih
Ebû'l-feth-i cerî Sultan Mehmed geldi dünyaya
(ابوالفتح جری سلطان محمد کادی دنیاه) 1127+2=1129
(vrk. 25a - 26a)

1129, 6 rebi'ülevvel (18 şubat 1717): İbrahim Paşa'nın Sultan Ahmed III. 'in kızı Fatma Sultan ile evlenerek «Damad-ı Şehriyârî» olması. Fatma Sultan daha evvel, küçük yaşta Şehid Ali Paşa ile nikâhlanmış ve Paşa'nın ölümü üzerine İbrahim Paşa'ya verilmiştir (Râşid, *Tarih*, IV, 321; Alderson, *aynı eser*, Table XLI, (nr. 2406).

- Dürri** 81. Feleklerde melekler dediler tarihini ey Dürri
Bir âsaf oldu hakka şen ile damad-ı Sultani
(بر آصف اولدی حقا شانه داماد سلطان) 1129
(vrk. 46b-48b)
- Es'ad** 12. Bî-nukat kendi *gedi* yle add edüp menkât ını
Çâr tarih oldu ol veç ile beyt-i bî-'adil
18. Oldı damad-ı şeh-i devlet-meab u cüd-kâr.
Âsaf-ı 'adî-âver İbrahim Paşa-ı cemil
(اولدی داماد شه دولت مآب وجود کار) 1129
(آصف عدل اوز ابراهيم پاشا جيل) 1129*
(vrk. 32b-33a)
- Fâiz** 21. Dedi tebrik edüp tarihini sad şevk ile Fâiz
(Es'ad-zâde) Ehakk damad-ı Sultan Ahmed İbrahim Paşadır
(احق داماد سلطان احمد ابراهيم پاشادر) 1129
(vrk. 50 a-b)
- Hamdi** 6. Cevâbında edüp tarih kâşın Hamdiyâ hâtif
Dedi kim meh-i sa'd oldu mukarın mihr-i envâra
(... مه سعد اولدی مقارن مهر انواره) 1129
(vrk. 129a)
- Hâsib** 5. Dediler tahsin-güyan şevk ile tarihini
Buldi İbrahim Paşa Zühre-i zehra-cemil
(بولدی ابراهيم پاشا زهره زهرا جيل) 1129
(vrk. 49b)
- Hâsib** 9. Zifâfın gûş edince hâtif-i gaybî dedi tarih
Sezâdır Fâtıma Sultan İbrahim Paşada
(سزادر فاطمه سلطان ابراهيم پاشاده) 1129
(vrk. 49a-b)

* Her mısra' tam tarihtir. İki mısra'nın mücevher tarihi yedi eksigi ile ve mühmel'i yedi fazlasıyla 1129 tutuyor.

- Hâsib** 6. Hamd İbrahim Paşa sa'd ile
Oldı dâmâdî Sultan Ahmedin
(حمد ابراهيم پاشا سعد ايله) 1129
(اولدی دامادی سلطان احمدك)
(vrk. 49a)
- Hâsib** 5. Geldi muhbîr zevk u şevk ile dedi tarihini
Oldı İbrahim Paşa şimdî dâmâd u nedim
(اولدی ابراهيم پاشا شمدي داماد و نديم) 1128+1=1129
(vrk. 48b-49a)
- İzzet** 19. Ya İlahî sen mübârek eyle tarihin dedim
(Ali Paşa) Oldı İbrahim Paşa sühr-ı Sultan-ı cihan
(اولدی ابراهيم پاشا صبر سلطان جهان) 1118+11=1129*
(vrk. 39a-b; İzzet Ali Paşa, *Diyan*, Üniversite ktb. T. Y. 482, vrk. 24a).
- Mâcid** 21. Mâcidâ tebşir edüp hâtif dedi tarihini
Oldı dâmâd-ı Şeh İbrahim Paşa-yı 'alim
(اولدی داماد شه ابراهيم پاشای علم) 1129
(vrk. 45b-46a)
- Mustb** 17. Şâha dâmâd oldun İbrahim Paşa yümn ile
Sûrunı Hak 'âleme ikbal ile kılson sa'id
(شاهه داماد اولدك ابراهيم پاشا يمنيه) 1129
(سوزيكي حق تاله اقباليله قلسون سعيد) 1129
(vrk. 58b-59a)
- Sa'dî** 38. Gelüp heb dâmenin bûs eyliyenler dediler tarih
İlâhî sûr: mes'ud ola İbrahim Paşaya
(الهی سوری مسعود اوله ابراهيم پاشايه) 1122+7=1129
(vrk. 38a-39b)

* Manzûmede tâmiye için bir işaret yoksa da, 11 hitabı eklenince 1129 tarihi çıkıyor.

- Sâmi 32. *Suret-i evc-i alâyi misra'ı evvel geçüp*
Çün meh-i tam öldi dilde misra'ı sâni bedid
33. Oldı İbrahim Paşa sıhr-ı Sultan-ı celil
Şâha dâmâd oldı İbrahim Paşa-yı sa'id
(اولدی ابراهيم پاشا صبر سلطان حليل) 1132-3=1129*
(شاهه داماد اولدی ابراهيم پاشای سعيد) 1129
(vrk. 37a-38a; Sâmi, *Dîvan*, Mısır 1253, s. tevârih 15)
- Vehbi 8. Mübârek-bâd şimdi buldı dâmâdın Şeh-i vâlâ
Bu demde oldı İbrahim Paşa sıhr-ı Sultânî
(مبارکباد شمندی بولدی دامادین شه وآلا) 1129
(بو دمده اولدی ابراهيم پاشا صبر سلطانى) 1129
(vrk. 41 a-b; Vehbi, *Dîvan*, Üni. Ktb. T.Y. 1607, vrk. 224a)
- Vehbi 83. Her birinde dere edüp bir güne tarih eyledüm
İki misra'ı karin-i yekdigir çün ferkâdan
84. Âsaf-ı mülk oldı dâmâd-ı Şeh-i gerdûn-makâm
Eyledi mihr ile hâlâ mâh-ı nûr-efzâ kıran
(آصف مملک اولدی داماد شه کردون مقام) 1128+1=1129
(ایلدی مهر ایله حالاً ماه نور افرا قران) 1128+1=1129
(vrk. 33b-36a)

1130, 8 cumadelâhir (9 mayıs 1718): İbrahim Paşa'nın, Nişancı Mehmed Paşa'nın azli üzerine sadrîâzam tâyin edilmesi (Râşid, *Tarih*, V, 6 v.d.; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, İstanbul 1956, IV, 1. ks. 142).

- Hamidî 7. Çü *sahib* çıktı aldı mübri tarihin dedi Hamdî
Gül-i mühr oldı büyâ sadr-ı İbrahim Paşada
(کل مهر اولدی بويا صدر ابراهيم پاشاده) 1231-101=1130
(vrk. 129 a-b)

1130, 22 şa'ban (21 temmuz 1718): Nemçe (=Avusturya) ile Pasarofça sulh muahedesinin akdedilmesi (Râşid, *Tarih*, V,

* Eve, üç kelimelerinin arap harfleriyle imlâları aynı şekildedir.

20 v.d.; Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, IV. 1.ks., 140. v.d.; İ. H. Danişmend, *aynı eser*, IV, 12).

- Bâbizâde 5. صلح ابراهيم ما تاريخه .
جاز صلح كف شر الكافرين 1131?
(vrk. 108 a)
- Bâbizâde 15. مؤيد صلح ابراهيم نماً
فان جنحوا السلم فاجتها له
(vrk. 108 a-b)
- Dürri 69b. Her birisinden çıkar bir güne tarih-i benâm
70. Re'y-i İbrahim Paşay-ı Felâtun-fehm ile
Yüz otuzda skdolundu Nemçe sulhu ve's-selâm
(رأى ابراهيم پاشای فلاطون فهم ایله) 1131-1=1130
(بوز او توردده عقد اولندی نمچه سلمی والسلام) 1131-1=1130
(vrk. 60b-63a)
- Fâiz 15. *Vehm-i düşmen* nola baş göstermese tarihine
(Es'ad-zâde) Sulh-i İbrahim Paşa eyledi dünyayı şâd
(صلح ابراهيم پاشا ایلدی دنیاى شاد) 1136-6=1130*
(vrk. 70a-b)
- Fâiz 15. Bu sulhun lâfzen vü ma'nen dedi tarihini Fâiz
(Es'ad-zâde) Cihân bin yüz otuzda oldı sulh-i pâk ile dil-şâd
(جهان بيك بوز او توردده اولدی صلح پاک ایله دلشاد) 1130
(vrk. 60a-b)
- Feyzî 19. Cihân âşûde oldı şevk ile Feyzî dedim tarih
Bu âlem hamdülillah sulh ile buldı hele râhat
(بو عالم حمد لله صلحه بولدی هله راحت) 1130
(vrk. 64b-65a)

* *Vehm-i düşmen* terkibinin başındaki و =6'nın çıkarılmasıyla tarih 1130 olarak bulunuyor.

- 144 H. İPEKTEN — M. ÖZERGİN
- Hamdi 5. Lisân-ı hâtif-i gaybî dedi tarihini Hamdi
Olupdur sulh ma-beyn-i ahd-i İbrahim Paşa'da
(اولوبدر صلح مابین عهد ابراهيم پاشاده) 1130
(vrk. 129b)
- Hâşim 40. Kudsiyân mısra'-ı tarihini inşâd edicek
Cümle bu sulha dedi re'y-i rezindir ukalâ
(جمله بوصلحه دیدی رأی رزیندر عقلا) 1130
(vrk. 77a-78b, 188b-187b)
- Nazım 11. تاریخش نظماً قل هو الله
احد الصلح خیر الحمد له 1130
(vrk. 70b)
- Neyli 21. Kıldı emn-âbâd cümle kişveri sulh u salâh
Buldı sa'y-ı dâver-i ekremle âsâyiş eihân
(قیلدی امن آباد جمله کشوری صلح وصلاح) 1130
(بولدی سعی داور اکرمله اساسی جهان) 1130
(vrk. 63a-b)
- Sâlim 52. Biri dört ta'miyeyle eyleyüp nâçâr istihdâm
Biri hasr-ı duây-ı pâkidir ol zât-ı zî-şânın
53. Sene bin yüz otuzda Çâr-ı Nemçe ile sulh oldu
Ede Hakk devletin dâim o sadr-ı pâk-dâmânın
(سنه بیك یوز او تو زده چار نمچه ایله صلح اولدی) 1126+4=1130
(ایده حق دولتت دائم او صدر پاک دامانك) 1102 ?
(vrk. 66a-68b)
- Tâib 5. Nizâm-ı âlem oldu sulh ile dehre emân verdi
(Osman-zâde) Cihân tarihin etdi sulh-i hayr-encâm mülk-âbâd
(... صلح خیر انجام ملك آباد) 1131 ?
(vrk. 88a-b, 198a)

1130, 9 zilka'de (4 ekim 1718): Şehzâde Sultan Bayezid'in doğumu. Annesi Mihrişâh (veya Mihrümâh) Emine Sultan olan bu şehzâde, 1 ramazan 1184 (24 ocak 1771)'de vefât etmiş

ve Yeni Câmi türbesine defnedilmiştir. (Râşid, *Tarih*, V, 115-116; Hammer, *aynı eser*, XIII, tables généalogiques; M. Süreyya, *aynı eser*, I, 25; Alderson, *aynı eser*, table XLI (nr. 734).

- Fâiz 18. Ma'arif ehline yâd eyleyüp nâmın dedim tarih
(Edirneli) Yazıldı adı Sultan Bayezid menşûr-ı cân üzre
(یازلدی آدی سلطان بایزید منشور جان اوزره) 1130
(vrk. 74b-75a)
- Kâmil 8. Müjde edüp çikdi bir Kâmil dedi tarihini
Verdi şâdi mevlid-i Şehzâde Sultan Bayezid
(وردی شادی مولد شهزاده سلطان بایزید) 1131-1=1130
(vrk. 75b-76a)
- Râşid 36. Düşdi bu bir garrâ-nüvid tarih-i milâd-ı sa'îd
Şehzâde Sultan Bayezid dünyâyı kıldı şâdman
(شهزاده سلطان بایزید دنیای قلدی شادمان) 1131-1=1130
(vrk. 78 b-74 b; Râşid, *Diwan*, Üni. Ktb. T. Y. 414, vrk. 61 a)
- Râzi 9. *Tâcin atâi çarh* şevkinden dediler Râziyâ
Geldi devletle vücûd iklimine Şeh Bayezid
(کلدی دولتله وجود اقلیمه شه بایزید) 1133-3=1130*
(vrk. 76 a)

1131, (1719): İbrahim Paşa'nın Beşiktaş'ta Çırağan sabilsarayını inşa ettirmesi. Bu saray, mehtaplı gecelerde tertib edilen sandal safaları, «serv-i sîmîn» takibleri, saz âlemleri ile meşhurdur (A. Refik, *XII. asr-ı hicride İstanbul hayatı*, 64-65 (nr. 89), 66 (nr. 91); P. G. İnciciyan, *XVIII. asırda İstanbul*, İstanbul 1956, s. 159; Şehsuvaroğlu, *İstanbul sarayları*, Resimli hayat mec. III. 28 (Ağustos 1954) ilâvesi; N. Göyünç; *Beşiktaş'ın tarihi*, Edebiyat Fak. Tarih mezûniyet tezi. 1948, Tarih Semineri Ktb. nr. 421, 29; M. Yaman

* ج کلمesininin tacı ج = 8 rakamına tekabül eder.

Çırağan Sarayı tarihi, Tarih mezûniyet tezi, 1945. Tarih semineri Ktb. nr. 397, 8 vd.; *İslâm Ans. Çırağan Sarayı Mad.* (M. T. Gökbilgin).

- Râşid 24. Dedim bânisine Râşid duâdan sonra tarihin
Bu bâlâ kasr-ı zibâ cilvegâh-ı Sadr-ı âlîdir
(بو بئلا قصر زيبا جلوهگاه صدر طاليدر) 1131
(vrk. 91a-b; Râşid, *Dtean*, 67b)
- Şehri 24. Çırağan'a aceb mi düşse yekta Şehriyâ tarih
Yanup yakıldı rûy-ı lâle şevk-engîz olup dilden
(شوب ياقلدى روى لاله شوق انگيز اولوب دلدن) 1132-1=1131
(vrk. 141b-142b)
- Sâhib 25. Bu tarihi debîr-i feyz yazdı tâk-ı iclâlâ
Bu sâhil-hâne-i vâlâyî yapıdı Âsaf-ı 'âli
(بو ساحلخانه والايي يادى آصف عالي) 1131
(vrk. 68b-69a)
- Tâib 38. Ne hâcet medhe Tâib vasfı tarihinden anlansın
(Osman-zâde) Bu vâlâ kasr-ı İbrahim Paşa eyledi bünyâd
(بو والا قصرى ابراهيم پاشا ايلدى بنياد) 1131
(vrk. 83b-84b, 198a-198b)

1132, 15 receb (23 Mayıs 1720): İbrahim Paşa'nın İstanbul'da Şehzâde cami'i yanında, Eskiödarlar karşısında bir külliye inşa ettirmesi. Dârülhadis, kütüphanâ, sebil ve türbeden müteşekkil bulunan bu külliye 15 receb 1132'de yapılan büyük bir merasimle açılmış ve dârülhadisde ilk ders verilmiştir (Râşid, *Tarih*, V, 207-209; A. Refik, *XII. asr-ı hicride İstanbul hayatı*, İstanbul 1930, s. 72-73 (nr. 100); İ. Kumbaracılar, *Sebiller*, İstanbul 1938, s. 31-33).

- Behcetî 23. Behcetî tebrik edüp tullâb tarihin dedi
Âsaf İbrahim Paşa müjde yapıdı medrese
(آصف ابراهيم پاشا مزده يادى مدرسه) 1126?
(vrk. 92a-b)

- Ebü'l- 10. Feyz-i Hak'la Kâsum-ı envâr tarihin dedi
Es'ad Medresende ayn-ı nûr-ı ilm ola cün selsebil
(مدرسكده عين نور علم اوله چون سلسيل) 1152?
(vrk. 124b-125a)
- Fevzi 11. Dar-ı ilm el-hidit rakzha 1132
1132 صاحب العدل مشر الهمم
(vrk. 131a)
- Sıddık 7. Dedi ta'yin eyleyüp sâlin kemâlinde Sıddık
Kıldı İbrahim Paşa buk'astn lillah binâ
(ديدى تامين ايلوب سالين كائنده صديق) 1132
(قبلى ابراهيم پاشا بقعدين له بنا) 1132
(vrk. 125a-b)
- Tâlib 10. Dedim bu beytden her musra'ı ben Tâlibâ tarih
Bu âsârın biri bed' ü biri itmâmına nâgâh
11. Alup eerini Hak'dan geldi jhyâ-ı ulûmu'llâh
Çü dar'ü'l-ilm-i Dâmâd İbrahim Paşa ola lillâh
(آلوب اجرى حقن كدى اجياه علوم الله)
(چو دار العلم داماد ابراهيم پاشا اوله الله)
(vrk. 126b-127a)
- ***
- Ebü'l- 3. Nûş âbun eyleyüp dedim anın tarihini
Es'ad Fi sebil-i'l-lâh yapılmış içene âb-ı hayat
(فى سبيل الله يابلمش ايجه آب حيات) 1132
(vrk. 130b-131a)
- Fâiz 11. Gûyiyâ bu çây-gehde bu sebil-i bî-behâ
(Es'ad-zâde) Ayn-ı zemzemdir makam-ı pâk-i İbrahimde
(عين زمزمدر مقام پاك ابراهيمده) 1132
(vrk. 130b)
- Musîb 10. Ayağundan içüp bu ma'-ı pâki söyledini tarih
Sebil-i ma'-ı İbrahim Paşa ayn-ı zemzemdir
(سبيل ماء ابراهيم پاشا عين زمزمدر) 1132
(vrk. 171 a-b)

- Reşid 8. Lisânundan Reşidâ böyle câri oldu; bu tarih
Sebil-i ayn-ı İbrahim Paşa'dır için sıhha
(سنیل عین ابراهیم پاشا در ایچک صحا) 1132
(vrk. 153b-154a)
- Sâmi 8. Okur tarihini her bir gelen atşâna der Sâmi
Buyur ab iç sebil-i Âsaf İbrahim Paşadan
(بو یور آب ایچ سییل اصف ابراهیم پاشا دن) 1131+1=1132
(vrk. 155a-b)
23. جو شد تمام بحسن نظام تاریخش
(بین توبه زیبا مقام ابراهیم) 1132
(vrk. 129b-130b)

1132, 10 muharrem (23 kasım 1719): Sultan Ahmed III. tarafından, Topkapı sarayında eski bir kasrın yerine inşa ettirilen ve Ahmed III. kütüphanesi adıyla anılan kütüphanenin inşasının tamamlanıp merasimle açılması ve ilk dersin verilmesi. Binânın temeli rebî'ülâhir 1132 (şubat-mart 1719)'de atılmıştı (Râşid, *Tarih*, V, s. 128-129, 176-177; Mehmed Refik, *Enderûn-ı hümâyûn kitaplığı*., TOEM. sene 7 sayı 40, 236-241, 1352, A. Refik, *XII. asırda İstanbul hayatı*, s. 64 (nr. 88); Şükrü Yenal, *Topkapı Sarayı Müzesi Enderûn kitaplığı*. Güzel san'atlar, 6. 85, İstanbul 1949).

5. کاتها عند من وافی پورخها
(چنان دار بها من سائر الکتب) 1121?
(vrk. 212b-213a)

1132 15 zilka'de (18 eylül 1720): Sultan Ahmed III. in şehzâdelerini sünnet ettirmesi. Padişahın dört oğlu, Süleyman, Mehmed, Mustafa ve Bayezid, 15 gün süren muazzam bir düğünle sünnet edildiler (Râşid, *Tarih*, V. 226; Hammer, *aynı eser*, XIV, 42 vd.).

- Belig 35. Gîtse bir lahza keder dilden olur tarihi
Müjde heb sûr-ı humâyûn ile mesrûr âlem
(مزده هب سور همایویه مسرور عالم) 1133-1=1132
(vrk. 187b-189a)
- Feyzi 55. Sen de tebşir et zebân-ı şevk ile tarihini
Oldı müjde sûr-ı Sultan Ahmed-i Dârâ-şiyem
(اولدی مزده سور سلطان احمد دارا شیم) 1132
(vrk. 155b-157b)
- Hıfzî 51. Menkûtesi tarih-i du'adır bu sürûra
Allah humâyûn ede bu sûr-ı hitânı
(الله همایون ایدو بو سور ختانی) 1132
(vrk. 225a-227b)
- Mâcid 20. Du'a edüp dedi kerrübiyân tarihini Mâcid
Sürûr-encâm ola bu sûr-ı Sultan Ahmed-i Cem-câh
(سرور انجاء اولدو بو سور سلطان احمد جم جاه) 1132
(vrk. 174a-175a)
- Şehri 29. Müjde bu tarih Sultan-ı eibâna Şehriyâ
Sünnet oldı cümle-i şehzâdegân-ı Cem-cenâb
(سنت اولدی جمله شهزادهگان جم جناب) 1132
(vrk. 227b-228b)
8. Ref-i tekbir-i du'a ile dedim tarihini
Gel edâ kıl hükem-i Ahmedîr Muhammed sünneti
(گل ادا قیل حکم احمددر محمد سنتی) 1133-1=1132
(vrk. 157b-158a)
- 1132, 11 zilhicce** (14 ekim 1720): İbrahim Paşa'nın oğlu Mehmed Bey'in sünnet olması (Râşid, *Tarih*, V, 271-272).
- Feyzi 57. Müjde kıl şükrâne tekrar eyleyüp tarihini
Mir Mehmed oldı sünnet hamdü'lî'l-lâh kim bu dem
(میر محمد اولدی سنت حمد لله کم بودم) 1132
(vrk. 155b-157b)

- İshak** 9. Gûş-ı İshaka dedi hâtif o dem tarihini
Sünnet oldu necl-i Sadr-ı 'âli-i zibâ-nijâd
(سنت اولدی نجل صدر عالی زبیا نجاد) 1132
(vrk. 158b-159a)
- Mâcid** 7. Hitân-ı meymenet-makrûnına Mâcid dedim tarih
Mehemmed Bey de sünnet oldu bu şahzâdegân ile
(محمد بك ده سنت اولدی بو شاهزاده گان ایله) 1132*
(vrk. 175a)
- Râzî** 7. Du'ay-ı devlet ü iclâlin eyleyüp dedi Râzî
Cemil-i yûmn ile sünnet oldu Mir Mehemmed
(جیل یمن ایله سنت اولدی میر محمد) 1132
(vrk. 159b-160a)
- Sa'dî** 5. Du'a edüp dedi ihlâs ile Sa'dî kulan tarih
Mehemmed Bey bihamidilî'l-lâh ki oldu sâr ile sünnet
(محمد بك بحدله كه اولدی سور ایله سنت) 1132
(vrk. 160a)
- Sâmi** 12. Gelüp 'idîn rûz-ı *isnegni* dedim tarih
Mehemmed Bey olundu yûmn ile sünnet mübârek-bâd
(محمد بيك اولدی ينله سنت مبارکباد) 1130+2=1132
(vrk. 160a-b)
- Tâib** 12. Böyle inşâd eyledi tarihini kerrûbiyân
(Osman-zâde) Sadr-i 'âli eyledi ihyâ Muhammed sünnetin
(صدر عالی ایلدی احیا محمد سنتین) 1132
(vrk. 160b-161a; Mustafa Yatman; *Osman-zâde Tâib, hayatı, edebî şahsiyeti, eserleri, Türkoloji mezûniyet tezi* 1945. Türkiyat Enstitüsü nr. T. 181, s. 85).

* Şahzâdegân kelimesinin şahzâde gâñ şeklinde yazılması imlâ hatası sayılırsa da şâirler bazan bu türlü hatalara düşmeğe mecbur olmuşlardır.